

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

www.tukiliitto.fi

Lasten asumista tukevien palveluiden haasteet

Tapausesimerkkejä EOA:n laillisuusvalvontakäytännöstä

YK:n vammaissopimus ja eduskunnan oikeusasiamies

- EOA on yhdessä Ihmisoikeuskeskuksen ja sen ihmisoikeusvaltuuskunnan kanssa riippumaton kansallinen rakenne, jonka tehtävänä on YK:n yleissopimuksen (CRPD) täytäntöönpanon edistäminen, suojeleminen ja seuranta (yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukainen tehtävä).
- Oikeusasiamies suojelee, edistää ja seuraa yleissopimuksen täytäntöönpanoa oman toimivaltansa puitteissa. Oikeusasiamiehen tehtävänä on julkisen vallankäytön lainmukaisuuden sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvonta (suojeleminen). Oikeusasiamies myös edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonta toteutuu suurelta osin kanteluiden, omien aloitteiden ja tarkastuskäyntien kautta.

Vaikeavammaisen lapsen palveluasumisen ja hoidon järjestäminen kotiin EOAK/2920/2021

- Kehitysvammaiselle lapselle (synt. 2009) oli toistaiseksi voimassa olevalla päätöksellä myönnetty vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen omaan kotiin. Palveluun kuului muun ohella ympärivuorokautinen hoitorinki.
- Palvelun tuottamisessa oli ollut pidempään haasteita muun muassa työntekijöiden ja sijaisten löytämisessä hoitorinkiin. Palveluntuottajan yllättäen irtisanouduttua lapsen vanhemmat joutuivat vastaamaan lapsen hoidosta ja huolenpidosta hetkellisesti kokonaan itse.
- Selvityksen mukaan perheestä oli tehty useampi lastensuojeluilmoitus liittyen kotona järjestettävän hoidon ja huolenpidon toteuttamiseen. Lastensuojeluviranomaisen mukaan lapsen sijoittamiselle kodin ulkopuolelle ei ollut tarvetta.
- Kaupunki katsoi, että ottaen huomioon perheestä tehdyt lastensuojeluilmoitukset, kotiin tuotettavalla palvelulla ei voitu riittävästi turvata lapsen hoitoa. Kaupunki vetosi myös tiedonsaannin haasteisiin perusteena olla järjestämättä palvelua kotiin. Lapselle tarjottiin sairaalasta arviointijaksoa ja palveluasumisen järjestämistä asumisyksikössä. Lapsen vanhemmat kieltäytyivät näistä vaihtoehdoista.
- Kantelijan mukaan kaupunki oli laiminlyönyt sosiaali- ja terveystalouden järjestämisvastuunsa.

Vaikeavammaisen lapsen palveluasumisen ja hoidon järjestäminen kotiin EOAK/2920/2021

- EOA katsoi, että kaupunki ei ollut viivytyksettä ryhtynyt riittäviin toimenpiteisiin korvaavien palveluiden järjestämiseksi lapsen kotiin, kun myönnetty palvelu oli palveluntuottajan irtosanoutumisen vuoksi keskeytynyt.
- Kun oli selvitetty, ettei lapsen sijoittamiselle kodin ulkopuolelle ollut tarvetta, eikä väitettyjen lapsen terveystietojen saamiseen liittyviä ongelmia ollut enää käsillä toimintatapojen muutoksen jälkeen (esim. säännölliset hoitokokoukset ja tietojen vaihto eri viranomaisten ja perheen välillä), kaupungilla oli ollut velvollisuus järjestää palvelukokonaisuus lapsen kotiin.
- Myös Valvira katsoi asiassa antamassaan lausunnossa, että se, että lapsesta oli tehty lastensuojeluilmoituksia ei voinut olla yksinomaisena perusteena sille, että asiakkaalle tarjotaan ainoastaan osastohoitoa sairaalassa tai asumista asumispalveluyksikössä, mutta ei palveluja kotiin.
- EOA katsoi kaupungin lainvastaisesti laiminlyöneen velvollisuutensa järjestää täysimääräisesti kantelijan lapselle kotiin myönnetyn palvelukokonaisuuden.
- OA piti kaupungin menettelyä tältä osin vakavasti moitittavana ottaen huomioon, että kysymys oli ollut haavoittuvassa asemassa olevan kehitysvammaisen lapsen vaativan hengitystä tukevan hoidon ja välttämättömän huolenpidon turvaamisesta.

Vaikeavammaisen lapsen palveluasumisen ja hoidon järjestäminen kotiin EOAK/2920/2021

- ”Kantelukirjoituksen ja saamani selvityksen mukaan palveluntuottajien vaihtumistilanteissa ja eri hoitorinkien toiminnassa on ilmennyt toistuvasti ongelmia. **Näkemykseni mukaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimen olisi tullut hyvissä ajoin – monialaisessa yhteistyössä – arvioida ja suunnitella, millä tavoin lapselle myönnetty palvelukokonaisuus voidaan poikkeuksellisissakin tilanteissa toteuttaa lapsen kotona.**”
- ”Mielestäni esimerkiksi lapsen **hoito- ja palvelusuunnitelmaan olisi tullut kirjata menettelytavat siitä, miten lapsen välttämättömän hoidon ja huolenpidon keskeytyessä tai äkillisessä hoitajavajauksessa toimitaan.** Tällä menettelyllä olisi todennäköisesti voitu välttää palvelujen täydellinen keskeytyminen yllättävässä palvelun häiriötilanteessa.”

Vaikeavammaisen lapsen palveluasumisen ja hoidon järjestäminen kotiin EOAK/2920/2021

- [EOA:n toimintakertomuksen](#) (2022) mukaan kaupunki oli sittemmin ilmoittanut EOA:lle, että perheen, palveluntuottajan, vammaispalveluiden ja terveyspalveluiden välillä oli pidetty säännöllisiä yhteisiä tapaamisia kuukausittain ja ilmoitushetkellä palvelu pystyttiin tuottamaan kotiin palveluasumisesta annetun päätöksen mukaisesti ja lapsen etu varmistuen. Lapsen asioista vastaavana työntekijänä oli ilmoituksen antohetkellä sosiaalityöntekijä. Moniammatillinen yhteistyö toimi ja lapsen asioista huolehdittiin yhdessä.

Perheen palvelujen järjestäminen kriisiytyneessä tilanteessa EOAK/6084/2021

- Kantelukirjoituksen mukaan kaupunki on myöntänyt perheen molemmille kehitysvammaisille tytöille (synt. 2007) ja (synt. 2011) vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaista apua ja kehitysvammaisten erityishuoltona hoitoapua, jotta lapset pystyivät asumaan perheen kotona.
- Kantelukirjoituksen mukaan palvelujen toteutuminen oli keskeytynyt kaupungin tekemien linjausten vuoksi, joiden mukaan palvelu ei ollut käytettävissä, jos molemmat vanhemmat olivat kotona, palvelussa edellytettiin palvelun hankkimista kilpailutetuilta palveluntuottajilta ja työntekijöiltä vaadittiin lähihoitajan koulutusta.
- Kotiin toteutettavan avun puutteiden vuoksi perheen kaikille lapsille oli jouduttu avaamaan lastensuojelun asiakkuus.
- Perheen vanhemmat toivoivat yhä henkilökohtaisen avun ja hoitoavun toteutuvan kotona ostopalveluna. Kaupungin selvityksen mukaan haasteisiin pyrittiin vastaamaan tarjoamaan perheelle vaihtoehtoisia ratkaisuja, joihin ei tartuttu.
 - Kaupungin selvityksen mukaan perheelle oli tarjottu henkilökohtaisen avun hankkimista palvelusetelillä tai työnantajamallilla perheen toiveiden mukaisen ostopalvelun sijaan. Lisäksi vanhemmille oli tarjottu mahdollisuutta ryhtyä omaishoitajiksi. Perheelle oli ehdotettu erityishuoltona järjestettävää tilapäistä ja säännöllistäkin asumista kodin ulkopuolelle, mutta vanhemmat eivät halunneet vastaanottaa näitä palveluita.
- Kantelijat katsoivat, että perheen yksilöllistä ja kriisiytynyttä kokonaistilannetta, ml. toisen vanhemman sairaalahoitoa vaatinut psykiatrinen sairaus, ei otettu huomioon palveluita suunniteltaessa ja järjestettäessä.

Perheen palvelujen järjestäminen kriisiytyneessä tilanteessa EOAK/6084/2021

- EOA katsoi, että hoitoavun toteutumattomuuden perimmäiset syyt johtuivat kaupungin järjestämisvastuulle kuuluvista asioista.
- Sinänsä hyväksyttävät ja kunnan harkintavallan rajoissa tehdyt hoitoavun palvelun ehdot (palvelua voitiin hankkia vain kilpailutetuilta palveluntuottajilta ja palvelua tuottavalta henkilöstöltä edellytettiin vähintään lähihoitajan koulutusta) olivat EOA:n näkemyksen mukaan syynä sille, että kaupungin valitsemat palveluntuottajat eivät ole valtakunnallisen hoitajapulan vallitessa saaneet hankittua riittävästi lähihoitajia perheen tyttöjen hoitorinkiin.
- EOA katsoi, että kaupunki ei ollut ryhtynyt viivytyksettä riittäviin korjaaviin toimenpiteisiin, kun oli ollut havaittavissa, että perheen hoitorinkiin ei löydy työntekijöitä.

Perheen palvelujen järjestäminen kriisiytyneessä tilanteessa EOAK/6084/2021

- ”Perheen tyttöjen palvelusuunnitelmissa ja viranhaltijan päätöksissä todettu vammaisuudesta aiheutuva palvelun ja tuen tarve on siis riidatonta. Selvityksestä ei ilmene, että syksyllä 2021 tai keväällä 2022 perheen tyttöjen vammaispalvelujen tarvetta olisi arvioitu uudelleen tai että myönnetyn henkilökohtaisen avun tai hoitoavun määrää tai järjestämistapaa olisi viranhaltijan päätöksellä muutettu.”
- ”Perheen lasten sosiaalityöntekijän näkemykseksi työskentelyn edetessä on muodostunut yhä vahvemmin se, että perheen ongelmat liittyvät ensisijaisesti heille myönnettyjen palvelujen (vammaispalvelujen järjestämä hoitoapu) puuttumiseen, eivät niinkään lastensuojelulliseen huoleen perheen kyvystä hoitaa ja turvata lapsiaan.”
- ”Kaupungin sosiaalitoimella (vammaispalvelut) on ollut velvollisuus järjestää ja toimeenpanna henkilökohtaisen avun ja hoitoavun palvelut voimassa olevien viranhaltijan päätösten ja erityishuolto-ohjelmien mukaisesti.”
- ”Kaupunki on siten laiminlyönyt viranhaltijan päätösten ja erityishuolto-ohjelmien täysimääräisen toimeenpanon. Sosiaalitoimi ei ole onnistunut kriisiytyneessä ja muuttuvassa tilanteessa arvioimaan ja ratkaisemaan perheen asioita ilman aiheetonta viivytystä.”
- ”Sosiaalitoimi on myös laiminlyönyt päätöksentekovelvollisuutensa siltä osin kuin perhe on pyytänyt (käytännössä esittänyt hakemukset) korvaavien palvelujen järjestämisestä.”

Perheen palvelujen järjestäminen kriisiytyneessä tilanteessa EOAK/6084/2021

- ”Siltä osin kuin hoitoavun järjestämisen ongelmat ovat johtuneet sopivien palveluntuottajien puutteesta totean, että julkisista hankinnoista annetun lain (hankintalaki) 110 §:n mukaan hankintayksikkö voi tehdä suoramankinnan yksittäisissä tapauksissa sosiaali- ja terveystalushankinnoissa, jos tarjouskilpailun järjestäminen tai palvelun tarjoajan vaihtaminen olisi ilmeisen kohtuutonta tai erityisen epätarkoituksenmukaista asiakkaan kannalta merkittävän hoito- tai asiakassuhteen turvaamiseksi.”
- ”Selvityksestä ei ilmene, että kaupungin vammaispalvelut olisi viivytyksettä selvittänyt mahdollisuutta hoitoavun ostopalveluntuottajien suoramankintaan, kun jo viimeistään alkukevästä 2022 alkoi näyttää ilmeiseltä, että B-yrityksen hoitorinkiin ei saada rekrytoitua riittävää määrää työntekijöitä.”

Perheen palvelujen järjestäminen kriisiytyneessä tilanteessa EOAK/6084/2021

- ”Nämä seikat ovat yhdessä kaikki vaikuttaneet perheen toisen – kotona ja käytännössä yksin hoitovastuussa olleen – vanhemman lisääntyvään, tavanomaisen vanhemmille kuuluvan hoitovastuun ylittymiseen lastensa huolenpidosta.”
- ”Tässä päätöksessäni havaitsemani ja siinä kerrotut useat vakavat laiminlyönnit sosiaalihuollon palvelujen järjestämisessä, viranomaisten yhteistyössä, sekä kuvaamani laiminlyönnit päätöksenteossa ja erityisesti perheelle tehtyjen edun suovien päätösten toimeenpanossa ovat myös merkinneet perheen vanhimmalle lapselle (perheen poika) lastensuojeluasiakkuuden avaamista.”
- ”En voi millään muotoa pitää hyväksyttävänä, että viranomaisen menettelyn – lakisääteisten tehtävien laiminlyönnin johdosta – alaikäinen lapsi joutuu ikätasoaan ja kehitystään vastaamattomalla tavalla vastaamaan sisarustensa päivittäisestä hoidosta ja huolenpidosta. Moitittavammaksi asian tekee mielestäni vielä se, että nuori itsekin on erityistä tukea tarvitseva henkilö.”

Perheen palvelujen järjestäminen kriisiytyneessä tilanteessa EOAK/6084/2021

- ”Olen pitänyt tässä päätöksessäni laiminlyöntejä vakavina ja perheen oikeuksiin ja oikeusturvan toteutumiseen syvästi kajoavina. Laiminlyöntien vakavuutta lisää se, että kysymyksessä on ollut kehitysvammaisten lasten palvelujen järjestämisestä perheen kriisiytyneessä tilanteessa. Lapsilla ja perheellä on ollut erityinen tarve saada kaupungin myöntämät palvelut viipymättä lainmukaisesti. Tämän takia olen päätenyt esittämään tässä asiassa hyvityksen maksamista perheelle.”

EOAK/1357/2023, EOAK/1490/2023 ja EOAK/1492/2023

- EOAK/1357/2023, EOAK/1490/2023 ja EOAK/1492/2023: Kantelun mukaan apulaisoikeusasiamiehen 28.11.2022 antamasta päätöksestä EOAK/6084/2021 ja vakavista moitteista huolimatta perheen tytöille erityishuoltona myönnetty hoitoapu oli jäänyt pääosin toteutumatta keväällä 2023. Kantelijan lisäkirjeen mukaan palvelut eivät olleet toteutuneet vielä alkusyksyäkään palvelupäätösten ja erityishuolto-ohjelmien mukaisesti.
- ”Uusien kantelukirjoitusten ja hyvinvointialueen selvityksen valossa näyttää siltä, että edellä todetuista toimenpiteistä huolimatta perheen tyttöjen palvelujen toteutumisessa on ollut edelleen merkittäviä puutteita keväällä 2023. Kantelijoiden lisäkirjoitusten mukaan palvelut eivät ole toteutuneet täysimääräisesti vielä alkusyksylläkään.”
- ”B:n hyvinvointialue on laiminlyönyt perheen tyttöjen hoitoavun ja henkilökohtaisen avun palvelujen täysimääräisen toteuttamisen viranhaltijan päätösten ja erityishuolto-ohjelmien mukaisesti. Hyvinvointialue ei ole myöskään valvonut, että ostopalvelut toteutuvat suunnitellusti.”
- ”Menettelyn moitittavuutta lisää se, että perheen tyttöjen vammaispalvelujen toteutumisen tilanne ei ole merkittävästi parantunut 28.11.2022 antamani päätöksen jälkeen. Lisäksi ongelmat palvelujen toteutumisessa ovat jatkuneet perheen näkökulmasta kohtuuttoman pitkään – yli kahden vuoden ajan.”

Vakavasti oireilevan kehitysvammaisen lapsen oikeus sosiaalipalveluihin (EOAK/4664/2022)

- AOA katsoi, että vakavasti oireilevan kehitysvammaisen lapsen palvelutarpeen uudelleen arviointi ja suunnittelu palveluiden toteuttamisesta oli viivästynyt lainvastaisesti lapsen tilanteen kriisiytyessä. Kiireellisiin tilanteisiin on reagoitava mahdollisimman nopeasti ja järjestettävä tarvittaessa välittömästi apua. Kaikissa sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lasta, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.
- Perustuslaissa turvattu oikeus tarpeen mukaisiin ja riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin ei saa viivästyä sen vuoksi, että viranomaisella on erilaisia käsityksiä siitä, minkä viranomaisen tulisi ensisijaisesti järjestää palvelut. Lapsen erityishuollon kuntoutus- ja kriisijakson palveluiden haasteet olivat suurelta osin johtuneet viranomaisten yhteydenpidon laiminlyönneistä ja puutteellisuudesta, jotka olivat johtaneet sekä palvelun järjestäjänä toimivan kunnan, erikoissairaanhoidon ja B:n (palveluntuottaja, erityishuoltopiirin kuntayhtymä) välisiin vastuunjaon epäselvyyksiin.
- AOA piti epäasianmukaisena, että myöskään lapsen hoidossa mukana ollut erityishuoltopiirin toimintayksikkö ei ole ollut aloitteellinen verkostoyhteistyön käynnistämiseksi, vaikka lapsen kriisiytynyt tilanne ja lapsen hoidon toteutumattomuus erikoissairaanhoidossa oli ollut ainakin merkittävältä osin tiedossa.
- Kunnan olisi tullut tehdä lapselle päätös alkaneesta kriisijaksosta. Lapsella ja kantelijalla olisi tullut olla mahdollisuus hakea muutosta päätökseen valitusosoituksessa todetulla tavalla. Päätöksentekoa koskeva laiminlyönti oli saattanut vaarantaa kantelijan ja hänen päämiehensä oikeuksien sekä oikeusturvan toteutumista.

Tilapäishoidon keskeyttäminen erityishuollossa EOAK/6841/2022 ja EOAK/1031/2023

- Palvelutuottaja oli tehnyt ratkaisun lapsen tilapäishoidon keskeyttämisestä kriisiytyneessä tilanteessa olosuhteiden muutoksen vuoksi (haastava käyttäytyminen).
- EOA katsoi, että ko. päätöstä ei sinänsä saadun selvityksen perusteella ollut syytä kyseenalaistaa, mutta kaupunki laiminlöi sosiaali- ja terveyspalvelujen velvollisuutensa lapsen tilapäishoidon palvelun täysimääräisessä toimeenpanossa, kun se ei ko. tilanteessa löytänyt lapselle vastaavaa hoitopaikkaa.
- Perheellä oli ollut perusteltu oikeus vaatia, että lapselle yksilöllisen tarpeen perusteella myönnetty tilapäishoidon palvelu järjestetään täysimääräisesti erityishuolto-ohjelman mukaisesti ja lapsen yksilöllisen tarpeen mukaisessa laajuudessa.
- Selvityksen perusteella epäselväksi oli jäänyt, miksi kaupunki ei ollut näissä olosuhteissa järjestänyt lapsen tilapäishoidon palvelua esimerkiksi viikon kestävinä intervallijaksoina – ja tarvittaessa lisäämällä henkilökuntaa kaupungin omaan lastensuojelun yksiköön, jossa lapsi on ollut ympärivuorokautisessa hoidossa marras-joulukuussa 2022.

Kokoavia huomioita

- Varautumattomuus äkillisiin muutoksiin estää palveluiden ja oikeuksien toteutumista (muutokset lapsen tarpeissa, perheen kokonaistilanteessa, palveluntuottajan toimintaedellytyksissä jne.).
- Äkillisissä / muuttuneissa tilanteissakin tulee olla lähtökohtana palvelun järjestäminen lapsen ja perheen tahdon mukaisesti.
- Mahdollisuutta tarpeenmukaisen palvelun suorahankintaan tulisi ongelmatilanteissa selvittää.
- Epäselvyys palvelun järjestäjätahosta ei saa koitua asiakkaan vahingoksi.
- Monialaisen yhteistyön rakenteiden on oltava toimivia.
- Lastensuojelun asiakkuus tai esimerkiksi vahvat terveydenhuollolliset tarpeet eivät kavenna oikeutta sosiaalipalveluihin, ml. vammaispalveluihin, joilla toteutetaan lapsen oikeutta kasvaa perheessä ja saada tähän tukea.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

www.tukiliitto.fi

